

רבינא ורבה תוספאה הוו קא אזלי באורחא. חזו לההוא גברא דהוי דלי דוולא — דולה דליי מים לירקות בחולא דמועדא. וחכמים לא התירו אלא לבית השלחין.

אמר ליה רבה תוספאה לרבינא, ליתי מר לישמתיח, ראוי לנדתו משום שעובר איסור.

אמר ליה רבינא: והתניא: מדלין לירקות כדי לאוכלן, ואולי רצונו לאכלן במועד ומותר להשקות לצורך זה.

אמר ליה רבה תוספאה: מי סברת, מאי "מדלין" — מדלין מיא.

לא כך הוא!

ב-ד אלא, מאי "מדלין" — שלופי! לשון דילול הוא, שנוטל [שולף] ירק מבין ירקות צפופין.

אם נוטל כדי לאכול, מותר.

אך אם רצונו לייפות את הירקות הנשארים

כדי שיגדלו היטב על ידי הדלדול, אסור.

ואם כן, אין להתיר להשקות ירקות מהא דתנן "מדלין לירקות", כי שם הכוונה היא לדלדול.

ומצינו לשון "מידל" שהוא דילול, לגבי פאה ועוללות:

בדתנן במסכת פאה [פרק ו]: המידל בגפנים, שתולש מגפן הטעונה אשכולות יותר מהראוי כדי לדלל אותה — בשם שהוא מידל מדלל בשליו לטובת גידול הגפן, כך מותר הוא גם להיות מידל בפאה של עניים, דברי רבי יהודה(52).

רבי מאיר אומר: רק בגפן שלו רשאי לדלל, ואינו רשאי לדלל בשל עניים.

ומוכח שלשון "מידל" משמעותו דילול גידול צפוף, כמו שסבר רבה תוספאה.

אמר ליה רבינא: הא אמרו להדיא ש"מדלין

טוב, שמתירים משום "הואיל", לצורך הפסד.

52. התוס' מבארים הטעם, שכל זמן שאינו בוצר את כרמו, עדיין אינו מתחייב בעוללות, וכמו שנאמר, "כי תבצור וגו' לא תעולל אחריך". ולכאורה לפי טעם זה, יהיה מותר לו ליטול ענבים אלו לעצמו, שהרי אינם ממון עניים. ועיין קרן אורה שבאמת תמה מכח זה על התוספות.

אולם הר"ש [פאה ז ה] מפרש הטעם, כיון שהעניים לא באו ליטול את מתנותיהם, אין בעל הבית מחוייב להמתין עליהם מלהדל את כרמו, והם שהפסידו לעצמם. [ולפי זה ודאי ממון עניים הוא, ואסור לו ליקחם לעצמו, אלא מניחם לצורך עניים], ודעת רבי מאיר היא, כיון שיכול

להשקותם בכל אופן, ואפילו שלא על ידי טורח גדול, שהרי אין בזה הפסד ואינו דבר האבד.

והמגיד משנה [יו"ט ז ב] כתב לאידך גיסא, שמה שנקט התנא "ליפותן", הוא לאו דוקא, שהרי ברייתא זו דנה לענין דליה, באופן שיש בה טורח מרובה, והלא שנינו לעיל [ב א], שאפילו לצורך מניעת הפסד לא התירו לטרוח הרבה. אבל הגרע"א [תקלו ט"ז ג] השיג עליו, כיון שהירקות ראויים הם לצורך המועד, אם כן יתכן שיהיה מותר להשקותם אפילו בטורח גדול משום הפסד, שאמנם אסור לטרוח הרבה אפילו במקום הפסד, מכל מקום זהו דוקא כשאיין לו שום אפשרות ליהנות ממנו במועד, מה שאין כן כשיכול הוא לאכול במועד, יש להתיר בצירוף הפסד, וכמו ששינונו בפסחים [מו] לענין יום

לירקות" בענין השקאה.

והא תניא: מדלין מים לירקות כדי לאכלן. הרי ש"מדלין" משמעותו לצורך השקאה במים!

אמר ליה, רבה תוספאה: אי תניא — תניא, ואין לנדות את המשקה ירקות בחול המועד, כי דילמא לצורך המועד השקה אותה.

שנינו במתניתין: ואין עושיין עוגיות לגפנים.

ומבארנין: מאי עוגיות?

אמר רב יהודה: בנכי. בורות עגולים שעושים תחת עצי הגפן והזית, כדי לקבל בהם מי גשמים.

תניא נמי הכי: אלו הן עוגיות? — בדידין גומות שעושיין בעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים.

ומקשינן: איני! והא רב יהודה שרא לבני בר ציתאי שם מקום למעבד לעשות במועד בנכי לכרמיהון. ואם עוגיות הן בנכי, איך התיר להם? והא תנן אסור לעשותן.

ומתרצינן: לא קשיא.

הא דאסור, בחדתי. כי לעשות עוגיות חדשות הוי טירחא יתירה, ואסור.

הא דשרי רב יהודה בעתיקי. שנסתמו העוגיות שהיו כבר לגפנים, ומותר לחזור ולחפרן בחול המועד, שאין במלאכה זו טירחה יתירה⁽⁵³⁾.

שנינו במתניתין: רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין עושיין את האמה בתחילה, בין במועד ובין בשביעית.

ומקשינן: בשלמא במועד אסור לעשותה, משום דקא טרח, ואסרו טירחה בחול המועד⁽⁵⁴⁾.

ודאי נחשבת למלאכה האסורה אף במועד. ועיין בלשון הנימוקי יוסף כאן.

והרמב"ן כתב, שעשית עוגיות נחשב למעשה אומן, ועל כן לא הותר לעשותו במועד, שלא התירו מעשה אומן במועד, אלא במכשירי אוכל נפש הקרובים לאכילה, מה שאין כן עשית עוגיות, שהוא מכשירי מכשירין, דינו כשאר צרכי המועד, שלא הותרו אלא במעשה הדיוט. ויעויין בהערה הבאה.

וכתב המשנה ברורה [תקלז יח], שכל ההיתר בישנים הוא דוקא כשניכר עדיין מקום הגומא, שלא נתקלקל לגמרי, אבל כשאינו ניכר כלל, הרי זה כעשיה לכתחילה ואסור במועד.

54. הריטב"א לעיל [ב] מבאר, שאפילו כשהוא רוצה להשקות השדה לצורך המועד, אסור לו

הוא להמתין מלהדל, עד אחר שיטלו עניים את חלקם, אינו רשאי לגרום להם הפסד.

53. רש"י מפרש, שעשית עוגיות חדשים יש בו טורח גדול, ועל כן לא הותר במועד. וכתב החזון איש [שביעית יז כ] שיש ללמוד מדבריו, שההיתר של עוגיות ישנים נאמר דוקא במקום הפסד, ולכן הוצרך רש"י למצוא טעם לאיסור החדשים. והוסיף החזון איש, שמדברי הנימוקי יוסף לקמן נראה, שהיתר עשית עוגיות ישנים נאמר בכל ענין, ומשום שאין זה מלאכה כלל. וביאר כונתו, כיון שעפר זה [שנפל לקרקעית העוגיה] עתידים לפנותו משם, אין זה נחשב מלאכה כלל אף לענין שבת, ולפי זה, אין צורך למצוא טעם לאיסור עשית החדשים [על כל פנים שלא במקום הפסד], שהרי עשיתם מחדש

מאן דאמר שהאיסור הוא מפני שמכשיר אנפיה לזריעה, איכא גם כאן טעמא לאסור מפני שמכשיר אנפיה לזריעה, כי בשעה שהוא חופר ובאים המים הוא משליך על אנפיה אדמה הרכה, ולכן אסור לו לעשות כן בשביעית.

ואילו למאן דאמר שהאיסור הוא מפני שנראה כעודר, ליכא לחשש זה, כי כאן בשעה שהוא עודר מתמלא מים, ומוכח שחופר לצורך תיקון האמה ולא לעידור השדה, כי מי שעודר שדה אין היא מתמלאת תיכף מים. ולכן מותר לו לחפור בתוך האמה, שאינו נראה כעודר.

ומקשינן: ולמאן דאמר מפני שנראה כעודר — ליחוש נמי מפני שמכשיר אנפיה לזריעה, ומשום הכי יאסור אף אם "קא אתו מיא בתריה".

אלא, בהא לכולי עלמא אסור.

ובאופן אחר איכא בינייהו, והוא: כשחופר

אלא בשביעית — מאי טעמא אסור לחפור האמה, הא לאו עבודת קרקע היא, וסתם טירחא לא אסורה בשביעית.

ומתצינן: בטעם האיסור פליגו בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל.

חד אמר, מפני שנראה כעודר קרקע בשביעית, כי חפירה דומה לעידור.

וחד אמר, מפני שכשחופר את האמה הרי הוא מניח את העפר שמוציא על שפתה, ובכך הוא מכשיר את אנפיה, צידי האמה, לזריעה, באדמה רכה שהוא מוציא ומניח מצידי האמה, והוי עבודת קרקע בשביעית⁽⁵⁵⁾.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו באופן דקא אתו מיא בתריה. שמיד אחר שחופר עתידה החפירה להתמלאות במים, הבאים מיד עם החפירה.

נחשב דבר זה למלאכה הצריכה לגופה, ולדברי הכל חייב עליה, כמבואר בשבת [קג], מכל מקום לענין שביעית לא אסרה תורה אלא במתכוון לעבוד בקרקע], אלא שיש בזה משום מראית העין, שיסבור הרואה שכונתו גם כן להכשיר אנפיה לזריעה.

ב. אסור משום חרישה אף על פי שאין מתכוון לכך, הואיל ופסיק רישיה הוא. וביאר החזון איש [שביעית יח ד], שבאמת פעולה זאת איננה חרישה ממש, אלא תולדת חרישה, ומכל מקום אסורה היא מדרבנן [ויתכן שאסרו כן אפילו במקום הפסד, וכמו שכבר נתבאר לעיל, שההיתר של הפסד איננו קיים בכל ענין], עכ"ד. והוסיפו התוס' לבאר, שלדעת תנא קמא אין

לעשות האמה עבור זה, ואף על פי שהתרנו במועד לעשות מכשירי אוכל נפש, ואפילו מתוך טירחא יתירא, וכמבואר לקמן [י] לענין עשית תנור, זהו דוקא במכשירי הקרובים לאוכל נפש, מה שאין כן כאן שהם מכשירים הרחוקים מאכילה, לא התירו. [וכן השקאה, שהתרנו לעיל [ע"א] אפילו בטירחא יתירה, זהו משום שההשקאה עצמה קרובה היא יותר לאוכל, מעשית האמה].

55. התוס' כתבו בזה שתי אפשרויות.

א. באמת אין בזה איסור חרישה, והואיל ואינו מתכוון להכשיר הקרקע לזריעה [וכונתם, אף על פי שיש לו תועלת מכך, ולענין שבת

ומתרצין: כיון שזורק העפר, אינו נראה כעודר. כי **עודר נמי** [דהיינו, העודר עצמו] **כי קא שקיל**, כשהוא לוקח את העפר במעדר, אין הוא זורקו למרחוק, אלא — **בדוכתיה מנח ליה!** אינו מוציאו מחפירתו. כי תכלית העידור היא רק לרכך הקרקע.

ולכן, בחופר בקרקע שבאמת המים, כיון שזורקו לעפר למרחק, אינו נראה כלל כעודר, ומותר⁽⁵⁷⁾.

אמימר מתני לה להא דאמר רבי אלעזר בן עזריה "אין עושין את האמה בשביעית" — **מפני שנראה כעודר**.

בתוך האמה, **דקא שקיל מיניה**, ולוקח ממנה את העפר, **ושדי לבראי**, ומשליכו רחוק מאגפיה, שאינו מכשירם לזריעה.

למאן דאמר שהאיסור לחפור באמה הוא **מפני שמכשיר אגפיה לזריעה**, **ליכא הכא** לטעמא שמכשיר אגפיה, ומותר.

ואילו **למאן דאמר מפני שנראה כעודר**, **איכא** למיחש שיראה כעודר, ואסור⁽⁵⁶⁾.

ומקשינן שוב: **ולמאן דאמר שמכשיר אגפיה לזריעה** — **ליחוש נמי מפני שנראה כעודר**, ויאסר אף בזורק העפר רחוק מאגפיה.

היתר עשית האמה בתחילה, ולא הזכיר כל חילוק בענין הוצאת העפר מהאמה, נראה שאינו סבור כן, ולפי זה, לדעת חכמים בכל ענין אין לדמותו לעודר.

עוד כתב החזו"ן **איש שם**, שהיתר עשית האמה אינו דוקא כאשר רוצה להשקות השדה בשביעית ומשום הפסד, אלא אפילו כשעושה לצורך מוצאי שביעית גם כן הותר לו. והטעם, מפני שאין בעבודה זו השבחה בקרקע כלל, אלא שנותן מוצא ודרך למים. ואף על פי שלענין שבת נחשב דבר זה כתולדת חרישה, הואיל וסוף סוף יש תועלת מפעולה זו לעבודת הקרקע, וכמבואר בירושלמי [שבת ז ב], מכל מקום, לענין שביעית אין איסור אלא כאשר משיח את הקרקע או את האילן בעצם פעולתו. ובוזה פירש את הברייתא ששינוי לעיל [ג], שעשיית עוגיות לגפנים ומילוי הנקעים במים לא נאסרו בשביעית, מפני שאינן עבודות שבשדה ובכרם, כלומר, שאינן עבודות המשיחות את הקרקע, אלא שמכין הוא מקום לאגירת המים וכדומה, ודבר זה לא נאסר כלל בשביעית.

57. מדברי הריטב"א לקמן מבואר, שטעם זה

כל איסור בחרישה זו, הואיל והיא נעשית על ידי שינוי ואין שם חרישה עליה. [וכן מבואר גם כן מדברי התוספות לקמן ו' ב ד"ה צדין], שמועיל שינוי באיסורי שביעית].

וכתב האגלי טל [חורש א בהגה"ה], שמדבריהם יש ללמוד, שאף לענין שביעית נאמר התנאי של "מלאכת מחשבת", וכמו לענין שבת, שהרי כתבו הפוסקים [אהע"ז קכג א בח"מ וב"ש], שטעם הפטור בשבת כשעושה מלאכה בשינוי הוא משום "מלאכת מחשבת", ונמצא אם כן, שדברי התוספות אלו סותרים הם למה שכתבו לקמן [יג א], שלענין שביעית אין צורך ב"מלאכת מחשבת" [ועל כן נאסר גם כשאין לו כל צורך במלאכה, אף על פי שלענין שבת פטור משום מלאכה שאינה צריכה לגופה].

56. כתב הגרע"ק **איגור**, שלפי דיעה זו יש לומר, שכאשר אינו משליך העפר למרחוק, גם חכמים מודים שיש לאסור החפירה [מפני שנראה כעודר, וכמו שיבואר בהערה הבאה, או מפני שמכשיר אגפיה לזריעה], ולא נחלקו אלא כשמשליך למרחוק. והחזו"ן **איש** [שביעית יז כ] העיר, שמדברי הרמב"ם [שמיטה א ט], שהזכיר

שלשה, או עד שיתן על הפלע שאינו ראוי לזריעה, ואין נראה כמזבל בהנחה עליה.

וקשה לשיטתו, היכי שרי לחפור שלשה לצורך הכנסת הזבל, הא נראה כעודר.

ומתריצין: רבי זירא ורבי אבא בר ממל תירצו שניהם את הסתירה, כל אחד בדרכו.

חד אמר, כגון שכבר העמיק קודם השביעית, ואין צריך להעמיק בשביעית עצמה להיכרא.

וחד אמר אף אם מעמיק בשביעית לא נראה כעודר, שהרי זבלו מוכיח עליו, שחופר כדי להניחו, ולכן התיר שם רבי אלעזר בן עזריה⁽⁵⁸⁾.

שנינו במתניתין: ומתקנין את המקולקלת במועד.

והוינן בה: מאי מקולקלת? עד כמה תהא מקולקלת ויוכל לתקנה?

אמר רבי אבא: שאם היתה סתומה, ונשארה האמה עמוקה רק טפח, מתוך ששה טפחים שבתחילה, חוזר ומעמידה על ששה

ולפיכך קשיא ליה דברי רבי אלעזר בן עזריה במתניתין, אדרבי אלעזר בן עזריה בשביעית.

והכי קשיא ליה: ומי אמר רבי אלעזר בן עזריה "כל שנראה כעודר, אסור"?!?

ורמינהי מהא דתנן במסכת שביעית: עושה אדם את זבלו אוצר, שמכניס את כל זבלו למקום אחד בשדהו, ולא חיישינן שנראה כמזבל שדהו.

רבי מאיר אומר, עד שיחפור ויעמיק שלשה טפחים, ומכניס הזבל במקום שהעמיק, שאז ניכר שלא לשם זיבול השדה הכניסו, או עד שיוגביה תל בגובה שלשה טפחים, להיכר שאינו מזבל שדהו, ויניח שם את הזבל.

אבל אם היה לו דבר מועט, קצת זבל, באותה השדה קודם שביעית — אין צריך לעשות היכר. אלא, מוסיף עליו והולך, בשביעית.

רבי אלעזר בו עזריה אומר להניח בשדהו זבל אפילו אם היה לו בה מעט זבל קודם שביעית, עד שיעמיק שלשה, או עד שיוגביה

העפר למרחוק אין לאסור, ואם כן נמצא שאחד משני אמוראים אלו היה יכול ליישב בפשיטות הקושיא ממשנה זו, שהותר לו להעמיק בשביעית באופן זה שמשליך העפר למרחוק, ולמה הוצרך ליישב באופן אחר, ועיין שם וברש"ש.

והחזו"א [שביעית יח ט] הוכיח מדברי הר"ש [שביעית ג ג], שקושיית הגמרא ותירוציה נאמרו גם לדעת חכמים החולקים עם רבי אלעזר בן עזריה, וביאר שם החזו"א איש, שדוקא לענין אמת המים, שהיא עמוקה ששה טפחים, ואין

שייך דוקא כשמשליך העפר למרחוק, אבל כשמניח העפר שמוציא מן האמה, על אגפיה, לדעת הכל יש לדמותו לעודר [אלא שבאופן זה אין צורך לאסור משום שנראה כעודר, שהרי גם לולא זאת יש לאסור מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, ומפני טעם זה נאסר גם כאשר המים באים אחריו, וכנ"ל].

58. הקשה הריטב"א, הרי אמוראים אלו נחלקו לעיל בטעם האיסור, ושנינו בגמרא, שלדעת האומר מפני שמכשיר אגפיה, אזי כשמשליך

היתה עמוקה שנים עשר טפחים, ונסתמה ועומדת על טפחיים, ורוצה לחזור ולחפרה י' טפחים ולהעמידה על שנים עשר טפחים, אסור.

כיון דקא טרח טירחא יתירה, לא הותר לו אלא לחפור ששה טפחים הנצרכים לאמת מים.

אלא מספקא לן בהיתר עמוקה שבעה טפחים ונסתמה ועומדת על טפחיים, ורוצה להעמיקה ולהעמידה על שבעה טפחים — מהו?

טפחים⁽⁵⁹⁾, שמותר לו לחפור המשה טפחים. כי סתם אמה היא כשמה, "אמה" של ו' טפחים.

פשיטא, אם היתה עמוקה ג' טפחים ונסתמה, ועומדת על חצי טפח ורוצה לחפרה שני טפחים ומחצה, ולהעמידה על שלשה טפחים — אסור.

כי כיון דלא עבר מיא בג' טפחים — מעשהו לא כלום הוא, והוי טירחא שאינה צריכה, ואסורה במועד⁽⁶⁰⁾.

שלא במקום הפסד אסור, שהרי מלאכה גמורה היא, שחופר הקרקע מתחילה, והוא תולדת חרישה או בנין, אבל לפירוש רש"י שלפנינו, שלא הותר אלא לחדש את האמה שנסתמה, יתכן שהותר אף שלא במקום הפסד, מפני שאין זה מלאכה כלל, וכמו שכתב הנימוקי יוסף, והטעם הוא, שעפר זה עתידים לפנותו משם, ואין נחשב דבר זה לבנין או לחרישה.

60. רש"י מפרש, הואיל ומלכתחילה לא היתה עמוקה אלא שלשה, וגם עתה לאחר שיעמיק, לא תהיה אלא שלשה [שיותר משלשה ודאי אינו יכול להעמיק, שהרי אין היתר אלא להעמידה כמות שהיתה מתחילתה, וגם שאין לו להוסיף אלא עד שתהיה חמש מדות יותר מכפי שהיתה עתה], ואם כן הרי זה טירחא שלא לצורך, שהרי בעומק כזה אין המים יכולים לעבור בשופי.

והקשה הנחלת דוד, אם כן למה לא נקט הגמרא חידוש נוסף, שאפילו כשנסתמה ועמדה על טפח או שתיים, אין לו להעמיקה עד שלשה שהיתה מתחילה, משום שהוא טורח שלא לצורך.

אבל הריטב"א פירש, שחצי טפח נחשב כסתום, ואם כן אין זה כתיקון המקולקלת, אלא

דרך אנשים לחפור כל כך בעומק לצורך חרישה, בזה אין לאסור משום מראית העין לדעתם, מה שאין כן כשמעמיק רק שלשה טפחים, שהוא שיעור של עומק המחרישה, יש לדמותו לעודר.

59. רש"י מפרש שהיתה מתחילה עמוקה ששה טפחים, ונסתמה ועמדה על טפח, ובציור זה מותר לו להחזירה לכמות שהיתה עמוקה ששה. ופירש הריטב"א, שדוקא באופן זה הותר לו, אבל כשמתחילה לא היתה עמוקה אלא טפח, אסור לו להעמיק יותר. וכן דקדק המגן אברהם [תקל"ז ה] מלשון המשנה, "אבל מתקנין את המקולקלת".

אולם הראשונים העתיקו פירוש נוסף בשם רש"י, שאפילו כשהיתה מתחילתה עמוקה טפח, הותר לו להמשיכה עד ששה, וכן מבואר מלשון הרמב"ם והשו"ע. [ואין זה כעוגיות, שאסור להעמיקם מכפי שהיו, וכמו שכתב הרמ"א שם ה, והטעם, שבעוגיות אין צורך כל כך בעומקם, שאינם עשויים אלא להכיל מים, מה שאין כן באמת המים, שאם אין בה ששה טפחים אין בה תועלת. כן כתב הפרי מגדים משבצות ד].

וכתב החזו"א [שביעית יז כ], שלפי פירוש זה, ודאי שהנידון הוא דוקא במקום הפסד, אבל

האם זה דומה לעומדת על טפח שיכול להעמיקה עד ששה, כי הכא חמשה קא מעמיק, וכן הכא, במעמיק מטפחים לשבעה, חמשה קא מעמיק, ומותר, שאינה טרחא יתירה.

או דילמא במעמיק לשבעה טפחים, כיון דאיכא טפח יתירא, שהרי הוא לא צריך לאמה אלא ששה טפחים, ודי לו בחפירת ארבעה טפחים. וכיון שאיכא טרחא יתירה טפי מזה שמעמיק מטפח לששה טפחים, שזה אשר מעמיק לשבעה צריך לשחות יותר בחפירתו, ויאסר.

ומסקינן לאיבעיא: תיקו! (61)

אבוי שרא לבני בר המדך לשחופי נהרא, לעקור ענפי אילנות הגדלים בנהר, בחול המועד.

רבי ירמיה שרא להו לבני סכותא למיכרא נהרא טמימא, לפתוח מקור מעיין שנסתם.

רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי, לפנות שרטון מתוך נהר בורניין.

אבל הגר"א [שם ו] כתב, שגם לשיטת הרמב"ן, הסובר שעיקר מלאכת חול המועד מן התורה, מכל מקום יש להקל בספק זה. וכונתו, שהרמב"ן הלא פירש בדבריו, שדוקא כשעושה מלאכה שלא לצורך המועד ושלא לצורך דבר האבד, בזה נאסר מן התורה, מה שאין כן כשעושה לצורך אחד משני דברים אלו, בכל ענין אינו אסור מן התורה, אלא שרבנן הוסיפו לאסור כשיש טורח מרובה וכדומה, ואם כן בנידון שלנו, שעושה לצורך השקאת בית השלחין, שהוא דבר האבד, לא יתכן כלל לאסור מן התורה, ושוב הרי הוא ספק בדרבנן. אלא שבאמת חידוש זה תלוי הוא בשני הפירושים הנ"ל, כלומר, שכל זה נכון לפי הפירוש השני, שיש צורך דבר האבד בחפירה זו, אלא שבאנו לאסור מפני הטורח, אבל לפירוש הראשון, שאין צורך כלל בהעמקה זו, יש לדון שיהיה זה ספק באיסור תורה. ועיין בפרי מגדים [א"א ז].

וכתב המגן אברהם [שם ז], שאם היתה עמוקה שמונה ונסתמה ועמדה על שלשה, יתכן שאסור להעמיקה עד שמונה אפילו לדעת הרמב"ם, ומשום שבזה יש טורח רב יותר להעמיק כל כך.

כעשית אמה מתחילה. [ואין לדמותה לעוגיות שדי לנו במה שניכר מקום הגומא, וכנ"ל, שהרי אמת המים עשויה לקלח בה מים, וכל שאינה עמוקה טפח אין שום תועלת ממנה, מה שאין כן בעוגיות העשויות להכיל המים שהשקו בהם את הגפן. כן כתב השער הציון שם טז].

61. מדברי רש"י נראה שיש בזה שני פירושים. א] כיון שהגיע לששה טפחים, שוב אין לו צורך להעמיקה יותר, שהמים כבר מקלחים היטב בששה טפחים, שהוא שיעור של סתם אמת המים.

ב] אף על פי שיש לו צורך בהעמקה זו, מכל מקום הואיל וצריך הוא להעמיק בקרקע למטה מששה טפחים, יש בזה טורח יותר, שהרי צריך הוא לשוח הרבה ולהוציא העפר מעומק רב יותר, וטירחא זו יתכן שאסורה. וכן מבואר בנימוקי יוסף.

והרמב"ם [יו"ט ח ג] פסק בבעיא זו להקל. וכתב השער הציון [תקלז כ], שיש לומר שהרמב"ם הלך בזה לפי שיטתו, שאיסור מלאכה בחול המועד מדרבנן הוא, וכמו שהבאנו בהערה 1, ואם כן הוא ספיקא דרבנן, שדינו לקולא.

ומתרצינן: לא. לא אסרה הברייתא אלא בשאין רבים צריכין להם, שאז אסור לחפור אף בורות של רבים.

ותמהינן: אי מיירי כל הברייתא כשאין צריכין להם, אם כן, דכוותיה גם גבי יחיד, מיירי כשאין יחיד צריך להם.

והלא כשאינו צריך להם — חטיטה מי שרי!?

והתניא, בורות שיחין ומערות של יחיד: כונסין מים לתוכן, אבל לא חוטטין אותן ולא שפין מחליקים וסותמים בכך את סדקיהן.

ושל רבים: חוטטין אותן, ושפין מחליקים וסותמים את סדקיהן בסיד, שלא יצאו המים.

ומדתנא הכא חילוק בין בורות של רבים, שחוטטין, לשל יחיד, שאין חוטטין, דלא כברייתא לעיל, על כרחך שלעיל איירי כשהיחיד צריך לבורות המים, ולהכי שרי. ואילו הכא מיירי דאינו צריך ולכן אסור.

כי אי אמרת שאף לעיל מיירי כשאינו צריך לבור ובכל אופן חוטטין, למה בהאי ברייתא תניא אסור.

ושוב הדרא קושיא: ואלא מאי, הא דתנן דחוטטין בור של יחיד, מדובר בשיחיד צריך להם, ודכוותיה, ובדומה הוא האי דתניא גבי רבים אין חופרין, כשהרבים צריכים להם.

וטעמיה: אמר, כיון דשתי מיניה רבים — כצרכי רבים דמי. ותנן במתניתין עושיין כל צרכי רבים⁽⁶²⁾.

ה-א שנינו במשנתנו: ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן.

ודייקנן: חטיטה, אין. אבל הפירה, לא. משום דטירחה היא.

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: לא שנו שחפירה אסורה אלא במקום שאין רבים צריכין להם לבורות המים.

אבל אם היו הרבים צריכין להם, אפילו חפירה של בורות מותר לצרכי רבים בחול המועד.

ומקשינן לרבי יוחנן: וכי כאשר רבים צריכין להם — מי שרי לחופרין?

והתניא: חוטטין בורות שיחין ומערות שנפלו לתוכן אבנים וצרוורות ומפנים אותם. ואפילו אם הבורות של יחיד.

ואין צריך לומר שחוטטים בורות של רבים.

ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים. ואין צריך לומר של יחיד שאסור.

ומדייקת הגמרא: מאי לאו, הא דתנן מותר לחטוט ואסור לחפור בשל רבים, היינו אפילו כשרבים צריכין להם.

וקשיא לרבי יוחנן, שאמר אם רבים צריכין להם מותר אפילו לחפור.

מותר בכל אופן, וכמו שיבואר בהערה 66. ויעויין ברבינו חננאל שהפיסקא "ומתקנין את קלקולי המים" כתובה בגמרא קודם מעשים אלו.

62. כתב הרא"ש בשם הראב"ד, שהיתר זה אינו דוקא כשמתקנים המקולקלות, אלא אפילו בחדשים מותר, כיון שעושים כן לצורך הרבים,